

VII. KRONIKA

DOKTORAT *HONORIS CAUSA* DLA PROFESORA STANISŁAWA GRODZISKIEGO

Niejako na otwarcie roku, w którym Alma Mater Wratislaviensis ma obchodzić 300-lecie swego istnienia, senat tej uczelni najwyższą dostępną mu godnością doktora honoris causa uhonorował dwie osoby. Jedną z nich jest Henryk Bereska, który przyszedł na świat w górnośląskich Siemianowicach i który, jako tłumacz polskiej literatury i poeta, nie szczędząc sił nieprzerwanie buduje mosty między polską i niemiecką kulturą, i którego zasługi w tym względzie trudne są do przecenienia. Drugim jest jeden z najwybitniejszych historyków prawa naszego czasu, profesor Stanisław Grodziski, uczeń ongiś Adama Vetulaniego, profesor zwyczajny Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Uroczystość tym dwu aktom poświęcona miała miejsce w wypełnionej po brzegi Leopoldyńskiej Auli Uniwersytetu Wrocławskiego, w dniu 10 kwietnia 2002 r.

Sylwetkę, życiowe drogi oraz naukowy dorobek profesora Stanisława Grodziskiego przedstawił w zarysie dziekan Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, prof. dr Zdzisław Kegel. Wymienił główne kierunki jego naukowych zainteresowań, zawarte w nich treści historyczno-społeczne oraz – w różnych ujęciach i zakresie – problematykę udziału społeczeństwa w rządach. Szczególną uwagę zwrócił na dorobek Profesora w dziedzinie uniwersyteckiej dydaktyki.

Laudację w przewodzie wygłosił promotor prof. dr Kazimierz Orzechowski. Wypowiedzi swej nadał charakter osobisty. Wyakcentował w niej, obok podanych już przez przedmówcę, dokonania Stanisława Grodziskiego na polu edycji źródeł dawnego polskiego prawa, w tym zwłaszcza wydawanych przezeń obecnie, wraz ze współpracownikami, Volumina Constitutionum. Równie szeroko mówił o popularyzatorskich publikacjach Profesora, merytorycznie znakomitych i łatwych w odbiorze, łączących głęboką wiedzę z niepowtarzalnym poczuciem humoru, pisanych znakomitą polszczyzną.

Wszystkie te sprawy znalazły wyraz w pięknej i potocznej łacinie uroczystego aktu promocji, przy nadaniu tytułu doktora honoris causa Uniwersytetu Wrocławskiego.

Po promocji profesor Grodziski wygłosił przemówienie, dziękując za zaszczyt, który stał się jego udziałem. Następnie, w wykładzie do głębi przejmującym słuchaczy, mówił o roli historii prawa, nie tyle w całokształcie „rzeczypospolitej nauk”, co w politycznej rzeczywistości społeczeństwa i państwa. Mówił, że służy ona przede wszystkim społeczeństwu i jego potrzebom, nie zaś tym, którzy sprawują władze. Że jest podstawą i przesłanką po temu, by tworzone prawo było mądre i dostosowane do realiów życia i by dlatego było trwałe; zmieniane rozsądnie, gdy będzie po temu potrzeba. Mówił wreszcie o tym, że to ona właśnie, historia prawa we wszystkich swych dziedzinach i zakresach, mogłaby też służyć „literaturze, aby była wielką”, dostarczając jej nieocenionego i w pełni autentycznego tworzywa. Jest tak, ponieważ „zajmuje się... ta historia winą i karą, prawem i bezprawiem, studiując normy usiłujące porządkować ludzkie postawy

miedzy dobrem i złem, pasje między miłością i nienawiścią, altruizmem i chciwością, tolerancją i ksenofobią”.

Stwierdzenia swe, będące zarazem przesłaniem, apelem i prośbą skierowaną do badaczy, Profesor zamknął głęboko poruszającym akcentem. Mówił o tym, że w XVIII wieku proces włóścianki spod Tarnowa oskarżonej o niewierność małżeńską, był rozpatrywany wedle tych samych prawnych zasad, co w XV wieku sprawa o cześć królowej Sonki, żony Władysława Jagiełły.

KAZIMIERZ ORZECHOWSKI (Wrocław)

JUBILEUSZ PROFESORA STANISŁAWA SALMONOWICZA

I. W dniu 9 listopada 2001 r. w nowej sali Posiedzeń Rady Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu odbyła się uroczystość z okazji siedemdziesiątych urodzin Profesora Stanisława Salmonowicza. Jubileusz zorganizowały władze Wydziału Prawa i Administracji UMK; w roli współorganizatora wystąpił Zarząd Towarzystwa Naukowego w Toruniu. W uroczystości wzięli gremialny udział pracownicy naukowcy Wydziału, zaproszeni przedstawiciele innych wydziałów toruńskiego uniwersytetu, członkowie Zarządu Towarzystwa Naukowego w Toruniu, kierownictwo Instytutu Historii Polskiej Akademii Nauk w Warszawie oraz pracownicy toruńskiej placówki PAN – Zakładu Historii Pomorza i Krajów Bałtyckich. Władze uczelni reprezentował Rektor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, prof. dr hab. Jan Kopcewicz, a władze Wydziału – Dziekan, prof. dr hab. Zbigniew Witkowski. Delegacji Instytutu Historii PAN przewodniczył Dyrektor Instytutu, prof. dr hab. Stanisław Bylina, natomiast Zarząd TNT reprezentował jego Prezes, prof. dr hab. Marian Biskup.

Uroczystość stała się okazją do prezentacji sylwetki i twórczości naukowej Profesora Stanisława Salmonowicza. Prezentacje te, połączone z wręczeniem Jubilatowi Medalu za Zasługi dla Wydziału Prawa i Administracji oraz obdarowaniem Go dwiema książkami jubileuszowymi, stanowiły program pierwszej, głównej i oficjalnej części Jubileuszu. Część tę zamknęło dynamiczne i okraszone licznymi anegdotami wystąpienie samego Jubilata. Następnie w pomieszczeniach biblioteki wydziałowej odbyła się druga, nieoficjalna i skromniejsza część jubileuszowego spotkania.

II. Uroczystość otworzył Dziekan Wydziału Prawa i Administracji UMK, prof. dr hab. Zbigniew Witkowski, który dokonał krótkiego bilansu dorobku naukowego Jubilata. Wymienił: autorstwo blisko 1000 prac naukowych, popularno-naukowych i publicystycznych, w tym około 150 dużych publikacji w językach światowych oraz ponad 40 książek; członkostwo – często kilkukadencyjne – w komitetach naukowych PAN, a także członkostwo PAU, TNT i kilku stowarzyszeń naukowych w Paryżu, Brukseli, Lipsku; funkcje eksperta KBN; udział w pracach Komisji Podręcznikowej Polsko-Niemieckiej; kierownictwo w przewodach doktorskich i habilitacyjnych oraz autorstwo recenzji w dwóch przewodach o tytuły doktorów *honoris causa* UMK: byłego Prezydenta RFN Richarda von Weizsäckera oraz patronki pojednania polsko-niemieckiego, pisarki i dziennikarki Marion von Dönhoff; aktywny udział w licznych konferencjach międzynarodowych w Europie – od Hiszpanii, przez Francję, Włochy, Szwajcarię, Austrię po Niemcy; wielokrotne wykłady w charakterze *visiting professor* w Limoges, Lille II, Angers, Darmstadt,

Lüneburgu, Strasbourgu i na innych uniwersytetach. Mówca podkreślił, że dorobek Jubilata stawia Go „w szeregu autorytetów, uosabiających najwyższe standardy uniwersyteckie” oraz „budzi nasz stały, nieklamany podziw i szacunek”.

Po wystąpieniu dziekana wręczono Jubilatowi pamiątkowy Medal za Zasługi dla Wydziału Prawa i Administracji, przyznany na podstawie jednogłośniejszej uchwały Rady Wydziału. Następnie gratulacje Jubilatowi złożył Dyrektor Instytutu Historii PAN, prof. dr hab. Stanisław Bylina.

III. Dalszą część uroczystości zajęły szczegółowe prezentacje sylwetki i twórczości naukowej Jubilata. Najpierw głos zabrał jeden z pierwszych uczniów Stanisława Salmonowicza profesor dr hab. Ryszard Łaszewski, który podkreślił najważniejsze fakty z *curriculum vitae* bohatera uroczystości.

Analizę twórczości naukowej Jubilata przedstawiła Jego uczennica, Danuta Janicka, profesor nadzwyczajny i prodziekan Wydziału Prawa i Administracji UMK. Zaznaczyła ona, że Profesor Stanisław Salmonowicz jest „badaczem uniwersalnym”. Przypomniała, że Stanisław Salmonowicz należy do najlepszych polskich znawców historii państwa i prawa Polski oraz Europy, ze szczególnym uwzględnieniem Niemiec, Francji i Włoch. Podkreśliła, że pierwszorzędną pozycję w tych zainteresowaniach Profesora zajmuje Francja. Francuski wiek XVIII i rewolucję francuską sam Jubilat nazywa swą pierwszą specjalnością naukową. Problematyce tej poświęcił i stale jeszcze poświęca liczne artykuły oraz książki popularnonaukowe, takie jak np. *Francja pod jakobińską gwiazdą* (1966) czy *Sylwetki spod gilotyny* (1989).

W dalszej kolejności Danuta Janicka wskazała na wysoki autorytet naukowy, jakim Stanisław Salmonowicz cieszy się jako badacz prawa karnego i dawnej nauki prawa. Jego rozprawa habilitacyjna, poświęcona kodeksom karnym schyłku XVIII i początku XIX w. (1966), stała się wzorem dla późniejszych badań historycznoprawnych. Jako znawca prawa i procesu karnego został Stanisław Salmonowicz współautorem wielotomowej *Historii państwa i prawa Polski*, wydawanej pod ogólną redakcją Juliusza Bardacha (1971, 1981). Od wielu lat Jubilat podejmuje pasjonujący temat procesów o czary. Dba również o popularyzację dziejów prawa karnego, występując m.in. jako współautor popularnego, kilkakrotnie wydawanego *Pitavalu krakowskiego* (1962, 1968, 1973, 1994).

Kolejna część referatu została poświęcona charakterystyce bardzo ważnej pozycji w twórczości naukowej Profesora Salmonowicza, jaką zajmują dzieje Pomorza, Prus, stosunków polsko-pruskich, a następnie polsko-niemieckich. Referentka przypomniała, że badania nad historią Pomorza rozpoczął Jubilat od studiów nad Prusami Królewskimi. Studia porównawcze szybko doprowadziły Go do podjęcia problematyki sąsiednich Prus Książęcych. Stanisław Salmonowicz zajął się przede wszystkim kulturą umysłową i prawną tych prowincji, a owocem tych badań stały się liczne rozprawy. Niektóre z nich weszły później do zbiorów: *Od Prus Książęcych do Królestwa Polskiego* (1992) oraz *Polen im 17. und 18. Jahrhundert. Abhandlungen und Aufsätze* (1997). Stanisław Salmonowicz wziął udział w pracach nad monumentalną syntezą zatytułowaną *Historia Pomorza*. Przedstawił ustrój polityczno-administracyjny Pomorza w ramach państwa pruskiego, prawo na tych terenach oraz miejscową kulturę umysłową. Opracowania te znalazły się w tomie 3 (1993) i 4 (2000) *Historii Pomorza*, a także w szeregu innych publikacji. Danuta Janicka zaznaczyła, że Jubilat jest nie tylko współautorem, ale i redaktorem wydanego w 2000 r. tomu 4.

Na marginesie badań pomorskich podjął Stanisław Salmonowicz studia nad państwem pruskim. Ich rezultatem stała się najpierw biografia Fryderyka II, zwanego Fryderykiem Wielkim, która okazała się sukcesem naukowym, doczekując się pochlebnych recenzji i nagród. Biografię *Fryderyk Wielki* wydano już trzykrotnie (1981, 1985, 1996), a jej powodzenie oraz wieloletnie zainteresowanie państwem fryderycjańskim zadecydowały o rozszerzeniu badań Jubilata nad państwem pruskim. W rezultacie powstała synteza pt.: *Prusy. Dzieje państwa i społeczeństwa* (1987, wyd. 2 – 1998). W pracy tej znalazł się staranny opis rozwoju państwa pruskiego, jego ustroju,

polityki wewnętrznej i zagranicznej. Autor wyeksponował rolę Prus w dziejach niemieckich, istotę fenomenu państwa pruskiego i mentalności pruskiej, a ponadto scharakteryzował sprawy polskie w kontekście pruskim. Praca ta doczekała się przekładu na język niemiecki i pod tytułem: *Preussen. Geschichte von Staat und Gesellschaft* została wydana w Niemczech (1995). Sukcesem była także książka: *Polacy i Niemcy wobec siebie. Postawy – opinie – stereotypy (1697–1815). Próba zarysu* (1993).

Kolejnym osiągnięciem Jubilata były jego studia nad dziejami Torunia. Stanisław Salmonowicz rozpoczął je od głębokich, kilkuletnich studiów nad historią miejscowego szkolnictwa, a zwłaszcza Toruńskiego Gimnazjum Akademickiego w dobie baroku i oświecenia. Szczególne zainteresowanie Profesora wzbudziły również sylwetki toruńskich uczonych, a następnie stosunki wyznaniowe w Toruniu, miejscowe teatry, czasopisma, obyczaje – jednym słowem szeroko pojęta kultura miasta. Rezultatem tych zainteresowań jest wiele publikacji oraz współautorstwo wielotomowej syntezy: *Historia Torunia* (1994, 1996). Spośród książek wymienić należy: *Toruńskie Gimnazjum Akademickie w latach 1681–1817* (1973); *Toruń w czasach baroku i oświecenia* (1982); *Mysł Oświecenia w Toruniu* (1982), oraz *Szkice toruńskie z XVII–XVIII wieku* (1992).

Po zmianach politycznych 1980 r., a szczególnie po przełomie ustrojowym 1989 r. Profesor Salmonowicz zajął się tematami podlegającymi wcześniej ograniczeniom cenzury. Największy wysiłek skierował ku badaniom organizacji konspiracyjnych działających w czasie II wojny światowej na ziemiach polskich pod okupacją hitlerowską, szczególnie na Pomorzu. Pierwsze opracowanie – *Powstanie warszawskie. Próba uporządkowania problemów genezy i oceny ogólnej* – wydał pod pseudonimem Antoni Nowosielski już w 1980 r. Następnie opublikował szereg tekstów poświęconych działalności Armii Krajowej i innym organizacjom konspiracyjnym na Pomorzu oraz generalnie strukturom podziemnym okresu okupacji. Najważniejszą książką okazała się obszerna synteza przedstawiająca europejski fenomen – *Polskie Państwo Podziemne*. Książka ukazała się w 1994 r. pt. *Polskie państwo podziemne. Z dziejów walki cywilnej 1939–1945*. Należy podkreślić, że Jubilat nie wahał się przed podjęciem również trudnych, wstydliwych i przemilczanych tematów okupacyjnych, zajmując się m.in. patologicznymi postawami społeczeństwa polskiego w czasie II wojny światowej.

Na zakończenie Danuta Janicka przypomniała, że Stanisław Salmonowicz od ponad 40 lat zajmuje się również sztuką recenzencką. Opublikował w tym zakresie setki różnych wypowiedzi w kraju i za granicą. Wybrane, obszerne recenzje wydał w zbiorze pt. *O rzemiośle recenzenta. Studia z warsztatu historyka* (1999).

IV. Kulminacyjną częścią uroczystości było wręczenie Jubilatowi książek pamiątkowych. Pierwsza księga powstała pod redakcją Danuty Janickiej i Ryszarda Łaszewskiego i ukazała się pod tytułem: *Historia integra. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Stanisławowi Salmonowiczowi w siedemdziesięciolecie urodzin* (Toruń 2001, ss. 484). Księga została wydana w starannej szacie graficznej przez Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa w Toruniu. Zbiór zawiera obszerną i pełną bibliografię prac Profesora Stanisława Salmonowicza za lata 1953–2000, a także zarys Jego biografii i charakterystykę głównych nurtów twórczości naukowej. Ponadto w księdze znalazło się 26 artykułów z zakresu historii prawa, historii ustroju oraz dziejów polityki, nauki i kultury. Rozprawy te ofiarowali uczniowie, przyjaciele i współpracownicy Jubilata z wielu polskich ośrodków uniwersyteckich, w tym oczywiście z Torunia. Księgę *Historia integra* wręczyli Profesorowi uczniowie: Jerzy Dygdała, Grzegorz Górski, Danuta Janicka i Ryszard Łaszewski.

Drugą księgę ofiarowaną Stanisławowi Salmonowiczowi stanowi poświęcony Mu zeszyt 4 tomu LXVI czasopisma „Zapiski Historyczne”, wydawanego przez Towarzystwo Naukowe w Toruniu. W zeszycie znalazło się 10 artykułów z bliskiej Jubilatowi problematyki pruskiej, pomorskiej i toruńskiej, a ponadto kilka tekstów polemicznych i dyskusyjnych. Artykuły ofiarowali

historycy – uczniowie i przyjaciele Profesora, a także Jego współpracownicy z Zakładu Historii Pomorza i Krajów Bałtyckich Instytutu Historii PAN. Księgę wręczył Redaktor czasopisma i Prezes Zarządu TNT Profesor Marian Biskup. Wręczenie poprzedziło przemówienie Redaktora, w którym wskazał on na długoletnie i silne związki Stanisława Salmonowicza z Towarzystwem Naukowym w Toruniu oraz jego seriami wydawniczymi. Mówca przypomniał, że zarówno dysercja doktorska, jak i rozprawa habilitacyjna Jubilata ukazały się w serii „Roczników TNT”, a toruńskie Towarzystwo opublikowało w sumie 90 Jego większych i mniejszych prac. Stanisław Salmonowicz zawsze chętnie publikował i nadal publikuje na łamach „Zapisek Historycznych”. Jego artykuły, przyczynki źródłowe i recenzje ukazują się w tym periodyku już od ponad 40 lat, wydatnie wzbogacając – jak podkreślił Profesor M. Biskup – tematykę czasopisma i podnosząc poziom naukowy „Zapisek”. Przemówienie zamknęły skierowane do Jubilata podziękowania za znaczny Jego wkład w działalność Towarzystwa Naukowego w Toruniu oraz życzenia sił i dalszej inwencji w kontynuowaniu pracy naukowej i wydawniczej.

W związku z jubileuszem Pan Profesor Stanisław Salmonowicz otrzymał liczne depesze gratulacyjne.

V. Po akcie wręczenia ksiąg jubileuszowych głos zabrał Profesor Stanisław Salmonowicz. Przemówienie Jubilata przytaczamy w całości:

Prawdę mówiąc, o wiele łatwiej byłoby mi wygłaszać mowę, jak to nieraz już bywało, na cześć moich Mistrzów czy Kolegów. Tym bardziej, iż w pewnej mierze zostałem zaglaskany przez mówców dnia dzisiejszego. Proszę mi jednak pozwolić na kilka luźnych refleksji, do których dotychczas kilka powiedzeń, mniej zresztą znanych, z mojego ulubionego zbioru cytatów – nie były to jednak cytaty z klasyków marksizmu.

Na sali są dziś dwie główne grupy gości – historycy i prawnicy. Całe życie byłem jednym i drugim. Jako prawnik robiłem magisterium historycznoprawne, korzystając z różnych zajęć na historii, w tym z seminarium nauk pomocniczych historii, prowadzonego przez profesor Zofię Kozłowską-Budkową. Po studiach przecież byłem, w wyniku nakazu pracy, krótko sędzią, na szczęście cywilistą, choć i to nie uchroniło mnie od konfliktu z władzą ludową, która nie chciała uznać obowiązywania nawet kodeksu cywilnego... Uciekłem dzięki Październikowi 1956 roku pod skrzydła Karola Koranyiego, na studia doktoranckie do Warszawy i tak już zostało do dziś – owo łączenie historii i prawa.

Dzisiaj, choć uprzejmi koledzy prawnicy będą protestować, w istocie prawo współczesne, jego dydaktyka, odchodzi coraz bardziej od historii, a przeszłość nie odgrywa takiej roli w dziejach prawa, jaką grała aż do wielkich kodyfikacji XIX wieku. W XVI wieku przecież francuski, znakomity prawnik François Baudouin głosił dumnie: Bez historii nie ma jurysprudencej!. Jeżeli nawet uznamy tę opinię już za anachronizm, to pamiętajmy, że od dawna w nowoczesnej metodologii nauk głosi się, iż w XX–XXI stuleciach to, co najciekawsze, powstaje często na pograniczu różnych nauk; jest dziełem uczonych, którzy łączą kompetencje czerpane z dyscyplin dalekich nieraz od siebie. Czasami więc byłbym skłonny do tej dumy pro domo sua historyka prawa, który patrząc wprawdzie tylko z jednej perspektywy, ogarnia przecież swym spojrzeniem nie tylko wąską epokę kilkunastu lat, lecz ogromne obszary dziejów różnych cywilizacji i wtedy dostrzega to, czego inni nie dostrzegają. Czy można na przykład na serio dyskutować o walce z przestępczością, o zasadach polityki kryminalnej, karze śmierci itd. bez uwzględnienia doświadczeń historycznych, uczenia się na cudzych, niekoniecznie własnych, stałych tych samych błędach?

Chwaląc więc ową pewną metodę porównawczą oraz integracyjną nie mogę nie wspomnieć, iż realizatorzy tych koncepcji, siedząc jakby na dwóch stołkach, nieraz mają z tego tytułu więcej kłopotów niż pożytków: spadają czasem między stolki słysząc, iż historyk prawa dla jednych nie jest już prawnikiem, a dla drugich nie jest jeszcze wystarczająco historykiem. Stąd

historycy prawa rządziej mają dostęp do zajęć czy działań bardziej lukratywnych. A przecież już Arystofanes w jednej ze swych komedii głosił: *Gdzie nie ma honorarium, nie ma wiedzy!*. Gdyby dożył naszych czasów, zobaczyłby, iż łatwiej o wiedzę niż o honorarium!

Na sali jednak zebrało się znakomite grono przedstawicieli obu nauk, z którymi czuję się związany, i stąd otrzymując aż dwie książki daleki jestem od uczucia frustracji, o którym mówił pan profesor Biskup, a które czasami w przeszłości nie było mi obce. W istocie jednak, wyznam, nie odczuwałem większych frustracji, mimo różnych kłopotów życiowych, a to zgodnie z moją – opatentowaną! – Filozofią Zdrowego Pesymizmu, która pozwalała mi obracać kolejne klęski życiowe w swego rodzaju sukcesy, choć niekoniecznie takie, jakie normalnie uważa się za sukces życiowy...

Co mam tu na myśli? – Wiele moich sukcesów zawdzięczam trudnościom lub niepowodzeniom. Na studiach, w latach 1950–1954, jak i później, nie będąc nawet w Związku Młodzieży Polskiej i pozostając totalnym bezpartyjnym, musiałem wykazywać się rezultatami merytorycznymi, by wyraziście pobić ewentualnych konkurentów z jakąś legitymacją w kieszeni. Jak myślałem o zapomnianych dziś krakowskich, młodzieżowych aktywistach partyjnych epoki stalinowskiej, nie mogę nie zacytować znanego Państwu wyznania Fryderyka Joliot-Curie, który w rozmowie z kolegą partyjnym miał powiedzieć: *C'est si bien d'être du Parti, on n-a plus besoin de penser!* (Jak to dobrze być w Partii. Nie trzeba myśleć!). Otóż ja nie zrezygnowałem z pewnych możliwości myślenia i stąd w latach 1950–1956 moją niszą ekologiczną była Biblioteka Jagiellońska. Czytałem może za wiele, ale nie bez korzyści. Przywołam tu pewien aforyzm o lwie, który nie zgłębił sztuki czytania: *Lew może przejść przez życie nie przeczytawszy żadnej książki – ale do tego trzeba być lwem. Nie jest to oczywiście żadna aluzja do Marszałka Sejmu Andrzeja Leppera.*

Wracając do moich przygód mogę powiedzieć, że doktorat u Karola Koranyiego napisałem w dwa i pół roku, głównie z przyczyn etatowo-bytowych. Wojna moja z partią na UJ spowodowała, iż musiałem przyspieszyć habilitację, by uciec pod skrzydła Profesora Zdrójkowskiego do Torunia. Kiedy zaś w Toruniu w 1970 roku dopadły mnie znów kłopoty polityczne i byłem przez rok bezrobotnym, to czas ten wykorzystałem na ukończenie blisko pięćsetstronicowej historii toruńskiego Gimnazjum Akademickiego w XVII–XVIII wieku. Uratowany przez Instytut Historii PAN, otrzymawszy etat, musiałem sporo dokonać, by Instytut widział we mnie jakiś pożytek. Stąd prace nad historią Torunia i Pomorza. O Toruniu zresztą napisałem może nieprzyzwoicie dużo prac, ale na szczęście poza bibliografiami mało kto to zauważa... Dla chleba zaś, bo Instytut Historii PAN zawsze źle płacił, napisałem w tych latach dwie książki i obie – o dziwo – osiągnęły duże powodzenie: „Fryderyk Wielki” miał cztery wydania i był jedynym komercyjnym sukcesem mego życia, natomiast „Dzieje państwa pruskiego” doczekały się dwóch wydań polskich i jednego niemieckiego (ale bez honorarium...).

Na tym opis moich perypetii z PRL i nauką bym skończył. Jak Państwo widzą, moje niewielkie sukcesy zależały głównie od moich kłopotów; gdybym miał stale dobry etat i dużo pieniędzy, to mógłbym się łatwo zdemoralizować i miast pisywać na starej maszynie do pisania – podróżowałbym co roku na Wyspy Kanaryjskie. A tak – dotąd tam nie byłem.

Po przemówieniu Jubilata Pan Dziekan zamknął główną i oficjalną część uroczystości, zapraszając zebranych gości na wystawę wybranych prac Stanisława Salmonowicza, którą przygotowano w wydziałowej bibliotece. Następnie odbyło się spotkanie przy lampce wina i kanapkach, w którym wzięli udział członkowie oficjalnych delegacji oraz współpracownicy i przyjaciele Jubilata.

JUBILEUSZ PROFESORA ANDRZEJA AJNENKIELA

Dnia 30 listopada 2001 roku w wypełnionej po brzegi sali Joachima Lelewela w Instytucie Historii PAN przy Rynku Starego Miasta w Warszawie miało miejsce spotkanie z okazji Jubileuszu siedemdziesięciolecia profesora Andrzeja Ajnenkiela, związanego z Polską Akademią Nauk od lat czterdziestu.

Jubilat jako student prawa Uniwersytetu Warszawskiego wraz z grupą zdolnych kolegów pierwsze swe kroki na drodze naukowej stawiał na seminarium profesora Juliusza Bardacha. I właśnie prof. J. Bardach wygłosił laudację Andrzeja Ajnenkiela. Oto jej tekst w dosłownym brzmieniu.

Oto chwila osobliwa. Mam zabrać głos na jubileuszu siedemdziesięciolecia mojego dawnego ucznia wbrew tradycji, która nakazywała, by w siedemdziesięciolecie, a do niedawna jeszcze oznaczało to wiek sędziwy, zabierali głos uczniowie jako laudatorzy swoich nauczycieli. Jednak gdy Jubilat jest w pełni sił twórczych, gdy za godzinę mamy uczestniczyć w promocji edycji Jego najnowszej książki, musi i mnie starczyć ochoty i siły, by zagaić dzisiejszą laudację profesora Andrzeja Ajnenkiela.

Znamy się już przeszło pół wieku. Bo to w 1950 roku dzisiejszy Jubilat zaczął uczęszczać na moje seminarium z historii ustroju prawa na Uniwersytecie Warszawskim. Zaowocowało ono znaczącymi dziś w nauce nazwiskami. Współuczestnikami [seminarium] Andrzeja byli m.in. Jan Baszkiewicz, Stanisław Russocki, Michał Pietrzak, Jan Jończyk. W tym gronie przyszłych profesorów Andrzej poczynił sobie skromnie, a po magisterium podjął pracę jako archiwista. W roku 1956 został asystentem w Instytucie Nauk Prawnych. Znajomość archiwów, obcowanie ze źródłami stworzyły znakomity fundament dla późniejszej wielostronnej i owocnej twórczości naukowej Andrzeja, najpierw w dziedzinie historii prawa a potem w szerokim zakresie historii. Jego rozprawa doktorska poświęcona położeniu prawnemu robotników rolnych w II Rzeczypospolitej nadawała się od razu do publikacji w postaci monografii. Historię prawa pracy w II Rzeczypospolitej zajmował się też w innym zakresie Jan Jończyk, a problematykę historii wsi kontynuował młodszy od Andrzeja uczestnik seminarium – nieodżałowany Andrzej Zakrzewski, autor monografii o Wincencie Witosie – chłopskim mężu stanu. Wszystkie ich książki – mimo upływu czasu – nie zestarzały się i są obecne w nauce. W następnych latach i dziesięcioleciach zainteresowania Andrzeja Ajnenkiela skoncentrowały się wokół podstawowych instytucji prawa państwowego II Rzeczypospolitej. Jak na rasowego historyka przystało sięgał on zarówno wstecz jak i w czasy najnowsze. Znakomity historyk belgijski Henri Pirenne mówił: „Nie znam historyka starożytności, średniowiecza, czasów nowożytnych czy najnowszych. Albo jest historyk albo go nie ma”. Andrzej udowodnił, że potrafi dać syntezę instytucji parlamentarnych na ziemiach polskich w XIX w., więc w Księstwie Warszawskim, w czasach Królestwa Polskiego, w autonomicznej Galicji, jak też w reprezentacji polskiej w parlamentach mocarstw zaborczych. Następnie, z powodzeniem przedstawił syntezę parlamentaryzmu II Rzeczypospolitej. W miarę rozbudowy historycznego warsztatu dał cenione, wyważone i wielokrotnie ponawiane ujęcia dziejów Polski międzywojennej. Na tym tle przedstawił polskie konstytucje od odzyskania niepodległości do czasów II wojny światowej, bo do stosowania i korekt Konstytucji 1935 roku przez organy polskiej emigracji. Obok prawa konstytucyjnego Andrzej pisał – i nauczał – o historii i administracji XIX i XX wieku oraz prawa administracyjnego.

Jest w naturze rzeczy, że uczniowie korygują usterki swoich nauczycieli. Tak odbywa się postęp nauki. Niechże pozwolę sobie tym razem na odwrócenie porządku rzeczy, gdy chodzi o ocenę przez Jubilata Konstytucji Kwietniowej 1935 roku. Nie podzielam bowiem Jego poglądu o jej pozytywnym charakterze, według którego „zbliżała się pod względem zakresu proklamowanych i realizowanych praw i swobód obywatelskich raczej do państw demokratycznych”.

Różnice zdań nie stoją na przeszkodzie wzajemnemu uznaniu. Trzeba – jak mawiał niezapomniany Bogusław Leśnodorski – „umieć różnić się pięknie”.

Nie będę podejmował tu innych, wielostronnych aktywności Andrzeja Ajnenkiela, które na polu społeczności historycznej skutkowały m.in. godnością prezesa Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Historycznego, ani też Jego działalności na polu historii wojskowości jako szefa Wojskowego Instytutu Historycznego. Więcej – i lepiej – będzie o tym mowa. Ograniczę się więc do najserdeczniejszych życzeń wielu lat zdrowia i nowych osiągnięć naukowych, Drogi, a wciąż młody duchem, Jubilat.

Prawniczy rodowód bynajmniej nie był przeszkodą na niwie historii, na co zwrócił uwagę drugi mówca – profesor Piotr Łossowski.

Większa część aktywności naukowej Andrzeja Ajnenkiela związana jest właśnie z Instytutem Historii PAN, do którego przeszedł w roku 1962 wraz z całym Zakładem Historii Państwa i Prawa. Jednak większość prac Andrzeja Ajnenkiela powstaje w trakcie jego przynależności do Zakładu Dziejów Politycznych Polski XX wieku, kierowanego przez profesora Tadeusza Jędruszcza. Były to – obroniona w 1972 roku rozprawa habilitacyjna *Spór o model parlamentaryzmu polskiego do roku 1926*, *Historia ustroju Polski* (1974), *Parlamentaryzm II Rzeczypospolitej* (1975), ogólne syntezy historii Polski lat 1918–1926 i 1926–1939. Wysokie nakłady prac Andrzeja Ajnenkiela oraz znajdujące się w tych pracach treści, których próżno by szukać w pracach innych autorów, sprawiły, że znaczna część młodzieży i studentów w latach siedemdziesiątych właśnie na syntezach Jubilata uczyła się historii Polski. Po uzyskaniu tytułu profesora (1979) Andrzej Ajnenkiel powrócił do dawnych swych zainteresowań. Powstaje praca *Polskie konstytucje* (1982) a także obszerna synteza *Historia Sejmu Polskiego XIX–XX wieku* (1989). Tak wielka ilość prac autorskich nie przeszkodziła Andrzejowi Ajnenkielowi wnieść znaczącego wkładu do prac zbiorowych Instytutu Historii PAN - tom IV *Historii Polski* zawiera ponad 200 stron jego pióra. Już od lat sześćdziesiątych wraz z grupą kolegów (Tadeusz Jędruszcza, Marian Marek Drozdowski, Kazimierz Rosen-Zawadzki), pomimo ograniczeń cenzury, poprzez wystąpienia w radiu i telewizji, wniósł wkład w odzyskanie przez opinię publiczną świadomości posiadania święta narodowego – 11 listopada.

W latach dziewięćdziesiątych, pomimo przesunięcia się punktu ciężkości swej pracy do wojskowych instytucji historycznych, Andrzej Ajnenkiel nie zaniechał aktywności w Instytucie Historii PAN, a efektem działalności kierowanego przez niego Zespołu było zorganizowanie w odstępie dwóch lat (rok 1998 i 2000) – dwóch międzynarodowych konferencji naukowych, których plonem są dwa zbiory studiów: „Rok 1918. Odrodzona Polska w nowej Europie.” (1999) oraz „Rok 1920. Z perspektywy osiemdziesięciolecia” (2001).

W trakcie ponad dwugodzinnej uroczystości głos zabrało wielu mówców.

Profesor Wojciech Wrześniński przypomniał zebrany okres wzmoczonej pracy społecznej Jubilata w Towarzystwie Miłośników Historii i w Polskim Towarzystwie Historycznym, któremu Andrzej Ajnenkiel prezesował w latach 1988–1991.

Profesor płk dr hab. Tadeusz Panecki z Wojskowego Biura Historycznego przedstawił sylwetkę Andrzeja Ajnenkiela na tle kolejnego obszaru jego badań – historii wojskowości. Jubilat, w latach 1993–2001 mianowany został szefem Wojskowego Instytutu Historii, dodajmy, jako drugi po profesorze Andrzeju Zahorskim, dyrektor cywilny tej placówki, wcielonej w 1997 roku do Akademii Obrony Narodowej.

Jubilat zainspirował podległy sobie zespół do kompleksowego opracowania dziejów powstania kościuszkowskiego, dziejów wojen i wojskowości aż po drugą wojnę światową a także do dokumentacji wojny polsko-sowieckiej roku 1920. Prof. Andrzej Ajnenkiel jest szefem zespołu, który kończy aktualnie prace nad wersją „makietową” sześciotomowej syntezy dziejów wojen i wojskowości polskiej – od powstania państwa po koniec drugiej wojny światowej.

Prof. Panecki podkreślił wkład A. Ajnenkiela w prace zmierzające do zbliżenia polsko-ukraińskiego. Jego kierownictwo merytoryczne nad dziesięcioma konferencjami historycznymi pol-

sko-ukraińskimi, mającymi miejsce na przemian w Polsce i na Ukrainie, jest znaczącym czynnikiem w podejmowanych próbach zbliżenia polsko-ukraińskiego. Z plonem tych wspólnych posiedzeń zapoznać się mogą w ojczystym języku i Polacy, i Ukraińcy w dziesięciu wydanych już tomach „Polska – Ukraina. Trudne pytania”.

Kończąc swą wypowiedź prof. T. Panecki przypomniał jeden z osobistych sukcesów prof. Andrzeja Ajnenkiela, którym była organizacja XX Międzynarodowego Kolokwium Historii Wojskowej w Warszawie (1994).

Swą pracę na niwie historyczno-wojskowej Jubilat kontynuuje obecnie w charakterze przewodniczącego Komisji Organizacyjnej Wojskowego Biura Badań Historycznych, którego struktura jest nawiązaniem do przedwojennego Wojskowego Biura Historycznego.

Mgr Zofia Kozłowska, powszechnie znana nie tylko wśród członków Polskiego Towarzystwa Historycznego, którego jest od lat filarem, podkreśliła niespotykaną serdeczność i bezpośredniość Andrzeja Ajnenkiela, na którego koleżeńską życzliwość zawsze można liczyć, również przy takich pracach jak nagłe zastępstwa w nocnych sprawdzaniach prac egzaminacyjnych Olimpiady Historycznej.

W imieniu grona doktorantów Profesora podziękowania za opiekę naukową i trud, złożył ostatni z wypromowanych przez Jubilata doktorów – Grzegorz Nowik.

Przewodnicząca uroczystości, wieloletnia koleżanka Jubilata, profesor Maria Nowak-Kielbikowa, odczytała liczne gratulacje listowne i telegraficzne a Zespół Dziejów Politycznych Historii Polski XX wieku w Instytucie Historii PAN, którym prof. A. Ajnenkiel kieruje, przygotował i rozdał zgromadzonemu sześćdziesięciostronicową „Bibliografię prac profesora Andrzeja Ajnenkiela za lata 1956–2001” [wraz z życiorysem] wydaną siłami Wydawnictwa IH PAN.

Po zakończeniu części oficjalnej Jubilat wraz z Rodziną zaprosił zebranych na poczęstunek, długo jeszcze wspomniany w murach szacownego Instytutu Historii PAN.

JOANNA GIEROWSKA-KAŁLAUR (Warszawa)

JUBILEUSZ PROFESORA JERZEGO WALACHOWICZA

Dnia 22 maja 2002 r. w sali Lubrańskiego Collegium Minus Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu odbyła się uroczystość wręczenia księgi pamiątkowej Profesorowi Jerzemu Walachowiczowi, przygotowanej z okazji siedemdziesięciolecia Jego urodzin.

W uroczystości uczestniczyli Rektor UAM profesor Stefan Jurga, Dziekan oraz pracownicy Wydziału Prawa i Administracji UAM, przedstawiciele środowisk historyczno-prawnych z Krakowa, Łodzi, Wrocławia, Katowic, Gdańska, Torunia i Szczecina, członkowie rodziny Jubilata.

Uroczystość rozpoczęło wystąpienie Dziekana Wydziału Prawa i Administracji UAM Profesora Andrzeja Zielińskiego, który przedstawił drogę życiową i poszczególne szczeble kariery akademickiej Jubilata oraz jego pięćdziesięcioletnią aktywność na Wydziale.

Dorobek naukowy Profesora Jerzego Walachowicza omówił Profesor Krzysztof Krasowski. Mówił o poznańskiej szkole historycznoprawnej lat pięćdziesiątych, która ukształtowała zainteresowania badawcze Jubilata. Koncentrowały się one przede wszystkim wokół problemów prawno-ustrojowych Pomorza Zachodniego, Nowej Marchii i Brandenburgii w epoce feudalnej. W dorobku naukowym Profesora Walachowicza na szczególną uwagę zasługują prace poświęcone monopolom książęcym w skarbowości wczesnofeudalnej oraz landwójtostwu na Pomorzu

Zachodnim, kształtowaniu się zarządu terytorialnego w dobie pokasztańskiej, genezie i ustroju Nowej Marchii do początku XV w., regaliów w Brandenburgii i jej ustroju w okresie askańskim oraz dziejom diecezji kamińskiej i lubuskiej. Swoją znaczny dorobek mediewistyczny zawdzięcza Jubilat doskonałej znajomości średniowiecznych źródeł łacińskich i staroniemieckich, benedyktyńskiej dokładności oraz dbałości o prawdę historyczną. Staranność dokumentacji formułowanych też to podstawowe cechy Jego naukowego piarstwa. Profesor Jerzy Walachowicz ma też znaczne zasługi na polu dydaktyki, jako nauczyciel wielu pokoleń studentów prawa na Uniwersytecie w Poznaniu i Szczecinie. Jest także współautorem podręczników akademickich oraz tłumaczem i wydawcą źródeł wspomagających poznawanie historii państwa i prawa. Profesor K. Krasowski wyraził Jubilatowi w imieniu wszystkich pracowników Katedry Historii Prawa Publicznego podziękowania za stworzenie przezeń doskonałego klimatu współpracy oraz za zasługi w kształceniu młodej kadry naukowej.

Rektor Profesor Stefan Jurga przedstawił zasługi Jubilata dla Uniwersytetu na niwie naukowej, dydaktycznej, społecznej i organizacyjnej oraz życzył Mu wielu dalszych sukcesów.

Dziekan Wydziału Prawa Uniwersytetu Szczecińskiego Profesor Zbigniew Ofiarski odczytał list gratulacyjny, w którym wskazywał na naukowe i dydaktyczne dokonania Profesora J. Walachowicza na rzecz szczecińskiego Wydziału Prawa.

Po tych wystąpieniach Rektor UAM Professor Stefan Jurga wręczył Jubilatowi księgę pamiątkową zatytułowaną „Studia z historii ustroju i prawa”, zredagowaną przez Profesora Henryka Olszewskiego.

Wzruszony Professor Jerzy Walachowicz serdecznie podziękował wszystkim uczestnikom uroczystości za przybycie oraz autorom tekstów zamieszczonych w ofiarowanej Mu Księdze. W swoim wystąpieniu mówił o swych studiach i początkach pracy na Uniwersytecie, wspominał swoich mistrzów, charakteryzował swoją drogę życiową i naukową. Podziękował także Małżonce, bez której pomocy i wyrozumiałości Jego osiągnięcia nie byłyby możliwe.

Uroczystość zakończyło spotkanie towarzyskie w Sali Lustrzanej Collegium Minus UAM.

KRYSTYNA SIKORSKA-DZIĘGIELEWSKA (Poznań)

MIĘDZYNARODOWA SZKOŁA PRAWA RZYMSKIEGO

Funkcja prawa rzymskiego w kształceniu prawnika rzadko bywa w Polsce poważnie kwestionowana. W przeszłości bywało różnie, ale polskie uczelnie znajdują się w tym dogodnym położeniu, że mimo różnych pomysłów reform, dydaktyka prawa rzymskiego nie została przerwana. Reformy natomiast przeprowadzone w innych krajach Europy Środkowowschodniej i Związku Radzieckim doprowadziły do bardzo znaczącego ograniczenia lub wręcz całkowitej rezygnacji z kursowego wykładu tej dyscypliny.

Dziś prawo rzymskie przeżywa renesans w państwach dawnego obozu socjalistycznego, w szczególności w krajach dawnego ZSRR, gdzie przeświadczenie o potrzebie objęcia naszej dyscypliny wykładem akademickim zyskuje coraz więcej zwolenników¹. Realizacja tego pro-

¹ O poziomie zainteresowania nauczaniem prawa rzymskiego w dzisiejszej Rosji zob. np. A. Pikulska-Robaszkiewicz, *O odradzaniu się rosyjskiej romanistyki*, CPH 49 (1997) z. 1–2, s. 231–234 (tam literatura); ostatnio M. Kuryłowicz, *Kilka uwag o tradycji i współczesności prawa rzymskiego*, Forum Iuridicum 1 (2002), s. 21–41, w szczeg. 34–35.

jektu napotyka na trudności wynikające przede wszystkim z braku odpowiednio przygotowanej kadry.

Próbą zaradzenia trudnościom jest projekt zainicjowany przez prof. Witolda Wołodkiewicza, realizowany we współpracy z Katedrą Prawa Rzymskiego i Antycznego Uniwersytetu Warszawskiego, w ramach Międzynarodowej Szkoły Humanistycznej Europy Środkowo-wschodniej prowadzonej przez Ośrodek Badań nad Tradycją Antyczną UW. Zarys projektu powstał już kilka lat temu, został zaś urzeczywistniony z końcem minionego roku akademickiego. Pierwsza sesja Międzynarodowej Szkoły Prawa Rzymskiego, celem której jest, obok formowania kadry dydaktycznej, ułatwienie kontaktów młodych romanistów z nauką światową, odbyła się w dniach 12–24 września 2001 r. w Warszawie. Wzięło w niej udział 14 słuchaczy z Federacji Rosyjskiej, Ukrainy, Litwy i Chorwacji. Wykładowcami Szkoły byli romaniści z Włoch, Niemiec, Ukrainy oraz, naturalnie, z Polski. Językami roboczymi sesji były rosyjski i włoski.

Wykłady objęły następujące zagadnienia: metodologia badań nad prawem rzymskim i zastosowanie w nich elektronicznych baz danych (N. Palazzolo, Istituto per la Documentazione Giuridica del Centro Nazionale delle Ricerche), rzymska literatura prawnicza jako źródło poznania prawa rzymskiego (J. Zablocki, Uniwersytet Stefana Wyszyńskiego w Warszawie), zastosowanie rzymskich paremii prawnych w praktyce sądów europejskich (A. Wacke, Uniwersytet w Kolonii), recepcja prawa rzymskiego w tworzeniu prawa prywatnego w Europie (E. Charitonow, Państwowa Akademia Prawa w Odessie), prawo rzymskie a świat współczesny (W. Wołodkiewicz, Uniwersytet Warszawski), prawo rzymskie w systemie dyscyplin prawnych (T. Giaro, Instytut Maxa Plancka we Frankfurcie nad Menem), prawo rzymskie w perspektywie tworzenia zunifikowanego prawa europejskiego (A. Masi, Uniwersytet Roma I – „La Sapienza”), *lex Aquilia* podstawą formowania współczesnej odpowiedzialności deliktowej (A. Wacke), kontrakty w prawie rzymskim (L. Garofalo, Uniwersytet w Padwie), prawo rzymskie a obrót handlowy (J. Krzynomek, Uniwersytet Warszawski), rzymskie prawo spadkowe i rzeczowe a prawo współczesne (A. Masi), rzymskie prawo osobowe i rodzinne (M. Zabłocka, Uniwersytet Warszawski), reguły prawne w jurysprudencji rzymskiej okresu republiki (A. Kacprzak, Uniwersytet Warszawski), rzymskie prawo karne (L. Garofalo). W programie przewidziano także wykład dotyczący rzymskiego prawa publicznego, który jednak w tej edycji Szkoły nie został wygłoszony. Odbyły się również dwa dyskusyjne posiedzenia „okrągłego stołu” poświęcone znaczeniu prawa rzymskiego w dogmatyce i filozofii prawa (wprowadzenie – W. Wołodkiewicz i T. Giaro) oraz recepcji prawa rzymskiego (wprowadzenie – J. Bardach i E. Charitonow) z dodatkowym udziałem M. Kuryłowicza z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie i A. Pikulskiej-Robaszkiewicz z Uniwersytetu Łódzkiego. Uczestnicy Szkoły zwiedzili także budynek Sądu Najwyższego i zapoznali się z łańciskimi inskrypcjami umieszczonymi na jego kolumnach.

Idea stworzenia Szkoły została przyjęta z zainteresowaniem i powszechną przychylnością przez międzynarodowe środowisko romanistyczne. Należy tylko mieć nadzieję, że projekt spełni swoje zadanie i będzie kontynuowany w nadchodzących latach.

Wiadomość z ostatniej chwili: między 4 a 20 września 2002 r. w Warszawie i Augustowie odbywały się posiedzenia drugiej edycji Szkoły.

55 SESJA SOCIÉTÉ FERNAND DE VISCHER POUR L'HISTOIRE DES DROITS DE L'ANTIQUITÉ (SIHDA)

W dniach 18–22 września 2001 obradowała 55 sesja Societé Fernand de Vischer pour l'Histoire des Droits de l'Antiquité (SIHDA). Tym razem miejscem obrad był Uniwersytet Erazma w Rotterdamie. Nie bez powodu – Rotterdam został ogłoszony kulturalną stolicą Europy na rok 2001. W programie roku przewidziano z górą 200 różnego kalibru imprez, żeby wspomnieć tylko o imponującej, unikatowej wystawie prac Hieromina Boscha i jego naśladowców; unikatowej, bowiem pokazane na niej dzieła sprowadzono ze zbiorów rozproszonych po całym świecie. Sam Wydział Prawa Uniwersytetu Erazma także imponuje nie tylko wielkością (kształci ok. 17.000 studentów z różnych krajów), ale przede wszystkim bogactwem oferty, która czyni z niego wydział prawdziwie międzynarodowy.

Sesja wpisała się zatem doskonale w kalendarz przedsięwzięć naukowych realizowanych w ramach programu. Jej temat – prawo handlowe i morskie w antyku (*le droit commercial et maritime dans l'Antiquité*) – także pozostawał w zasadniczym związku ze specyfiką miejsca, Rotterdam jest bowiem największym portem przeladunkowym na świecie.

Sesja skupiła rekordową liczbę 160 uczestników z 25 krajów, w tym, obok krajów europejskich, z Australii, Brazylii, Japonii i Republiki Południowej Afryki. Tak duża ilość uczestników wymusiła ograniczenie liczby posiedzeń plenarnych, tak więc obrady w przeważającej części odbywały się w sekcjach. Problematykę wystąpień trudno opisać jedną formułą, choć w większości mieściły się one w ogólnie zakreślonym temacie konferencji. Warto przy tym zwrócić uwagę, że ten temat przenosił środek ciężkości rozważań z tradycyjnie znajdującego się w centrum zainteresowań prawa rzymskiego na systemy bardziej związane z gospodarką morską, w szczególności prawo greckie. Dużo miejsca także zajęły tym razem zagadnienia dotyczące recepcji rozwiązań antycznych w późniejszych systemach, aż do współczesności. Naukę polską reprezentowali: A. Kacprzak (*Res Furtiva as an Object of Sale*), J. Krzynówek (*From Taberna to Negotiatio*) i A. Pikulska-Robaszkiewicz (*Fenus unciarium*).

Oficjalnym językiem Societé Fernand de Vischer jest francuski. Jest on jednak, na co zwrócił mi uwagę prof. P. Jaubert z Uniwersytetu w Bordeaux, aktywny uczestnik niemal wszystkich sesji począwszy od 1957 roku, coraz powszechniej wypierany z obrad przez inne języki kongresowe. Dziś brzmi przede wszystkim na uroczystościach otwarcia i zamknięcia obrad. Trochę szkoda.

Sesja, choćby ze względu na ilość uczestników, była poważnym przedsięwzięciem logistycznym. Jej gospodarz, nasz rotterdamski kolega prof. Laurens Winkel i jego współpracownicy z pewnością zaimponowali wszystkim umiejętnościami organizacyjnymi. Materiały, tradycyjnie, zostaną opublikowane w kolejnym numerze *Revue Internationale des Droits de l'Antiquité* (RIDA). Obrady przyszłorocznej sesji zaplanowano, także zgodnie z tradycją, na trzeci tydzień września; tym razem odbędą się one na Sardynii.

STO LAT NIEMIECKICH BADAŃ NAD HISTORIĄ EUROPY WSCHODNIEJ

W dniach 5 i 6 lipca 2002 r. odbyła się w Berlinie międzynarodowa konferencja z okazji setnej rocznicy utworzenia 30 czerwca 1902 r. pierwszego w Niemczech seminarium historii Europy Wschodniej na stołecznym Uniwersytecie Fryderyka Wilhelma. Konferencja, zorganizowana przez Uniwersytet Humboldta, Związek Historyków Europy Wschodniej i Niemieckie Stowarzyszenie Wiedzy o Europie Wschodniej, zgromadziła badaczy z wielu krajów, którzy próbowali z większego niż to bywało wcześniej dystansu spojrzeć na powikłane, nie zawsze chlubne bo niewolne od politycznych implikacji dzieje niemieckich badań nad historią wschodniej Europy, zwanych swego czasu po prostu „badaniami wschodnimi” (Ostforschung, deutsche Ostforschung).

Przedmiotem żywej dyskusji były referaty, które wygłosili m.in. Roger Chickering (Waszyngton), *Der Ort der osteuropäischen Geschichte in der deutschen Geschichtswissenschaft um 1900*; Dittmar Dahlmann (Bonn), *Die deutsche Osteuropaforschung in der Zwischenkriegszeit*; Ingo Haar (Berlin), *Von Otto Hoetzsch zu Albert Brackmann. Umbruch und Neuorganisation der Ost- und Ostmitteleuropaforschung im Nationalsozialismus*; Hans Lemberg (Marburg), *Forschung und Lehre zur russischen und sowjetischen Geschichte in Westdeutschland nach dem Zweiten Weltkrieg*; Klaus Zernack (Berlin), *Mediävistische Forschungen zur osteuropäischen Geschichte*; Edgar Hösch (Monachium), *Die deutsche Südosteuropaforschung nach 1945*; Wolfgang Küttler (Poczdami), *Bemerkungen zum Rußlandbild der DDR – Historiographie im Ost – West – Systemkonflikt*; Ludmiła Thomas (Berlin), *Die Ostberliner Rußlandhistoriographie in den letzten Jahrzehnten der DDR. Wandel der Themen und Methoden*; Günter Schödl (Wiedeń), *Ostmitteleuropa und die Habsburger Monarchie in der deutschen Historiographie seit den 1980er Jahren*; Dietrich Beyrau (Tybinga), *Transnationale und vergleichende Aspekte in der Geschichte des östlichen Europa, Überlegungen und Forschungsperspektiven*; Rainer Lindner (Konstanz), *Im Reich der Zeichen. Osteuropäische Geschichte als Kulturgeschichte*; Carmen Scheide (Bazylea), *Von Katharina der Großen zu Svetlana Paclowna*; Serhiej G. Allienow (Woroneż), *Die Deutsche Rußlandforschung im 20. Jahrhundert in der Einschätzung der russischen und sowjetischen Historiographie*; Henryk Olszewski (Poznań), *Die deutsche Historiographie über Polen aus polnischer Sicht*.

Dyskusja potwierdziła zarówno wzrastające w Niemczech zainteresowanie historią Rosji, jak i odwrót od jednostronnego traktowania dziejów polskich jako dziejów „niemieckiego Wschodu”. Nie bez związku z wizją wspólnej Europy dojrzał pogląd, iż pogłębienie badań nad dziejami Polski w historiografii niemieckiej wymaga zmiany dawnych paradygmatów: ujmowania dziejów niemieckich na Wschodzie równocześnie jako dziejów Zachodu Polski.

Materiały ciekawej konferencji ukażą się drukiem w roku 2003.

HENRYK OLSZEWSKI (Poznań)

WSPOMNIENIE O PROFESORZE BOGDANIE LESIŃSKIM

Dnia 12 czerwca 2002 r. na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza odbyło się spotkanie poświęcone zmarłemu 30 marca 2001 r. Profesorowi Bogdanowi Lesińskiemu (Por. H. Olszewski, *Bogdan Lesiński (1922–2001)*, CPH T. LIII, z. 2 z 2001 r., s. 277 i n.; tamże bibliografia prac Zmarłego, s. 283 i n.). Zostało ono zorganizowane z okazji wydania przez środowisko łódzkie VII Tomu „Studiów z dziejów państwa i prawa” (Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2002, ss. 301), który poświęcony został Profesorowi i zawiera dedykowane Mu teksty autorstwa historyków prawa z całej Polski.

W spotkaniu, które miało charakter wspomnieniowy, uczestniczyli obok poznańskich historyków prawa przedstawiciele środowisk historyczno-prawnych Łodzi, Krakowa, Katowic, Warszawy i Opola.

Profesor Jerzy Wałachowicz mówił o drodze życiowej i dorobku naukowym Profesora Bogdana Lesińskiego oraz o swojej z Nim wieloletniej współpracy i przyjaźni. Profesor Wacław Uruszczak opowiedział o pomocy, jaką uzyskał od Profesora Lesińskiego na progu swojej naukowej kariery oraz o dalszych z Nim kontaktach. Profesor Zygfryd Rymaszewski wspominał współpracę i polemiki naukowe z Bogdanem Lesińskim. Zwrócił także uwagę, że dedykowany Mu tom studiów jest wyłączną zasługą Profesora Jacka Matuszewskiego. Profesor Ewa Borkowska-Bagińska mówiła o znaczeniu dorobku naukowego Zmarłego, Jego prawości charakteru oraz wieloletniej z Nim współpracy w ramach jednej katedry. Profesor Jacek Matuszewski wyraził żal, że Profesor Bogdan Lesiński nie doczekał wydania dedykowanego Mu tomu, opowiedział o swojej znajomości z Profesorem sięgającej jeszcze czasów spędzonego w Poznaniu dzieciństwa oraz o późniejszych z Nim kontaktach, swoich i swojego ojca Profesora Józefa Matuszewskiego. Profesor Henryk Olszewski opowiedział o erudycji i metodach pracy naukowej Zmarłego, o jego barwnym stylu życia i zasługach we współredagowaniu „Czasopisma Prawno-Historycznego”. Niżej podpisana opowiedziała zebranych o ostatnim okresie życia Profesora Lesińskiego, w którym mimo ciężkiej choroby wykazywał stałe zainteresowanie sprawami środowiska historyczno-prawnego.

KRYSTYNA SIKORSKA-DZIĘGIELEWSKA (Poznań)

OBRONY PRAC DOKTORSKICH

Dnia 7 stycznia 2002 r. odbyła się przed Komisją Rady Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego publiczna obrona pracy doktorskiej mgra Tomasza Palmirskiego, asystenta w Katedrze Prawa Rzymskiego UJ. Podstawą obrony była rozprawa pt. *Obligations quasi ex delicto*. Promotorem w przewodzie był prof. dr hab. Janusz Sondel, zaś recenzentami – prof. dr hab. Maria Zabłocka (UW) i prof. dr hab. Andrzej Sokala (UMK). Komisja jednogłośnie wystąpiła do Rady Wydziału Prawa i Administracji UJ z wnioskiem o nadanie mgr Tomaszowi Palmirskiemu stopnia naukowego doktora nauk prawnych. Rada Wydziału jednogłośnie uchwałą stopień nadała.

Dnia 23 stycznia 2002 r. odbyła się przed Komisją Rady Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej publiczna obrona pracy doktorskiej mgr Leszka Pawlikowicza z Uniwersytetu Rzeszowskiego. Podstawą obrony była rozprawa pt. *Uciekinierzy z polskich służb specjalnych w latach 1956–1964. Status prawny i konsekwencje polityczne*. Promotorem w przewodzie był prof. dr hab. Władysław Ćwik, recenzentami zaś – prof. dr hab. Paweł Piotr Wieczorkiewicz (UW) i prof. dr hab. Józef Ciągwa (URz). Komisja zwróciła się do Rady Wydziału Prawa i Administracji UMCS o nadanie mgr Leszkowi Pawlikowiczowi stopnia naukowego doktora nauk prawnych. Dnia 30 stycznia 2002 r. Rada Wydziału jednogłośnie uchwaliła nadać ten stopień mgr Leszkowi Pawlikowiczowi.

Dnia 1 lutego 2002 r. odbyła się przed Radą Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu w Białymstoku publiczna obrona pracy doktorskiej mgr Mariusza Mohyluka, asystenta w Katedrze Historii Państwa i Prawa Polskiego UwB. Podstawą obrony była rozprawa pt. *Prace Komisji Kodyfikacyjnej II Rzeczypospolitej nad prawem o ustroju sądów powszechnych*. Promotorem w przewodzie był prof. dr hab. Marian Mikołajczyk, recenzentami – prof. dr hab. Stanisław Grodziski (UJ) i prof. dr hab. Adam Lityński (UŚ). Rada Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu w Białymstoku jednogłośnie nadała mgr Mariuszowi Mohylukowi stopień naukowy doktora nauk prawnych.

Dnia 26 marca 2002 r. odbyła się przed Radą Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego publiczna obrona pracy doktorskiej mgr Grzegorza Jędrejka, asystenta w Katedrze Prawa Rzymskiego KUL. Podstawą obrony była rozprawa pt. *Niemiecka szkoła historyczno-prawna a prawo rzymskie w Polsce w XIX w.* Promotorem w przewodzie był ks. Prof. dr hab. Antoni Dębiński (KUL), recenzentami – prof. dr hab. Marek Kuryłowicz (UMCS) i prof. dr hab. Grzegorz Górski (KUL). Rada Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego podjęła uchwałę o nadaniu mgr Grzegorzowi Jędrejkowi stopnia naukowego doktora nauk prawnych.

Dnia 16 kwietnia 2002 r. odbyła się przed Radą Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu publiczna obrona pracy doktorskiej mgr Maksymiliana Stanulewicza, doktoranta w Katedrze historii prawa publicznego. Podstawą obrony była rozprawa pt. *Sądy i prawo w Powstaniu Sycyliowym*. Promotorem w przewodzie był prof. dr hab. Krzysztof Krasowski, recenzentami – prof. dr hab. Wojciech Witkowski (UMCS) i prof. dr hab. Jerzy Walachowicz (UAM). Rada Wydziału jednogłośnie uchwaliła nadać mgr Maksymilianowi Stanulewiczowi stopień naukowy doktora nauk prawnych.

JAROSŁAW RESZCZYŃSKI (Kraków),
JÓZEF CIĄGWA (Rzeszów),
MONIKA WÓJCIK (Lublin),
PIOTR NICZYPORUK (Białystok),
RÓŻA DEMBSKA (Poznań)